

نمودهای دیداری شنیداری التقاط در فیلم‌های بلند انگلیسی دوبله شده به فارسی توسط صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

حسین ملانظر (گروه مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران)
ارغوان عمرانی پور* (گروه مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران)

چکیده

فرایند دوبله موجب انتقال و پیدایش نمودهای التقاط در محصول فرهنگ مقصد می‌شود. چنین نمودهایی ممکن است در سطح‌های مختلف دیداری کلامی، دیداری غیرکلامی، شنیداری کلامی و شنیداری غیرکلامی شناسایی شوند. مقاله حاضر به بررسی نمودهای غیرکلامی التقاط در فیلم‌های بلند دوبله شده به فارسی می‌پردازد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در سطح‌های دیداری و شنیداری فیلم‌های دوبله شده، نمودهای التقاط گوناگونی از نوع غیرکلامی وجود دارد. هر دو سطح دیداری غیرکلامی و شنیداری غیرکلامی در (باز) تولید و انتقال نمودهای التقاط در دوبله نقش مهمی دارند. سطح دیداری غیرکلامی بیشترین نمودهای التقاط را در میان لایه‌های غیرکلامی نشان داده است. در این سطح، هویت خارجی بیشتر از طریق نوع پوشش و زیورآلات نشان داده شده است. نمودهای مشاهده شده التقاط در مقوله‌های اشیا و زبان بدن هم از رخداد فراوانی برخوردار بودند. در سطح شنیداری غیرکلامی، نمودهای التقاط از طریق صداها، موسیقی، و آواز شناسایی شدند که در بین آنها موسیقی دارای بیشترین رخداد است.

کلیدواژه‌ها: التقاط، ترجمه دیداری شنیداری، دوبله، نمودهای دیداری شنیداری التقاط، نمودهای غیرکلامی التقاط، هویت

* نویسنده مسئول arghavan_omranipour@atu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۱/۰۱

۱. مقدمه

این مقاله به بررسی نمودهای غیرکلامی التقاط در فیلم‌های دوبله‌شده می‌پردازد. التقاط و دوبله دو پدیده پیچیده و رو به رشد دنیای امروزند. پدیده التقاط^۱ در ترجمه از جنبه‌های گوناگون بررسی شده است (مانند نیوبرت^۲، ۲۰۰۱؛ شفنر و ادب^۳، ۲۰۰۱؛ اسنل هورنبای^۴، ۲۰۰۱؛ پیم^۵، ۲۰۰۱؛ زورگا^۶، ۲۰۰۱، تیموکزکو^۷، ۲۰۰۳؛ سایمون^۸، ۲۰۱۱؛ ملانظر و پرهام، ۲۰۰۹). متون التقاطی ممکن است از فرایند ترجمه حاصل شوند یا نسخه‌های اصلی‌ای در فضای فرهنگی خاصی باشند که از فرهنگ‌های مختلف تشکیل شده است (شفنر و ادب، ۲۰۰۱). در این پژوهش، التقاط حاصل از فرایند ترجمه مد نظر است. نمودهای این پدیده در فرهنگ مقصد عجیب و غریب به نظر می‌آید (شفنر و ادب، ۲۰۰۱). با گسترش روزافزون ترجمه دیداری شنیداری، فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف بیش از پیش وارد تعامل با یکدیگر می‌شوند. تماس و تعامل از عوامل اصلی پیدایش این پدیده‌اند (مانند شفنر و ادب، ۲۰۰۱؛ ولف^۹، ۲۰۰۸). نمودهای التقاط از طریق انواع مختلف ترجمه‌های دیداری شنیداری از فرهنگی به فرهنگ دیگر و از زبانی به زبان دیگر منتقل می‌شوند. فیلم‌های دوبله‌شده دارای فضای چندنشانه‌ای^{۱۰} (گتلیب^{۱۱}، ۲۰۰۵ و ۲۰۱۸) با امکانات پیچیده‌ای هستند که موجب پیدایش و گسترش انواع گوناگون نمودهای التقاط^{۱۲} در لایه‌های مختلف می‌شوند. پدیده التقاط در ترجمه موجب تغییر و دگرگونی و در نهایت ممکن است موجب توسعه در فرهنگ مقصد شود (شفنر و ادب، ۲۰۰۱؛ ملانظر، ۲۰۰۱؛ سایمون،

1. hybridity
2. Neubert
3. Schäffner & Adab
4. Snell-Hornby
5. Pym
6. Zauberga
7. Tymoczko
8. Simon
9. Wolf
10. polysemiotic
11. Gottlieb
12. manifestations of hybridity

(۲۰۱۱). از سوی دیگر، تهیه‌کنندگان فیلم ممکن است با اهداف خاصی از نمودهای التقاط به‌منظور تخریب برخی از فرهنگ‌ها استفاده کنند. در پژوهشی آمده است که دوبله نقش مهمی در نمایش مطلوب و قابل تحمل تفاوت‌های فرهنگی و زبانی یا نمودهای «دیگری»^۱ به دور از برچسب زدن و رفتارهای نژادپرستانه دارد. نه تنها بعد کلامی، بلکه تصویرها نیز ممکن است بر بینندگان تأثیر منفی بگذارد و نمی‌توان این خصوصیت نسخه‌های دوبله‌شده را نادیده گرفت (لئوناردی^۲، ۲۰۰۸).

ورود عناصر خارجی به فرهنگ مقصد از طریق ترجمه، موجب تماس و تعامل بین فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف می‌شود. عناصر خارجی نقش مهمی در ایجاد تغییر و دگرگونی در فرهنگ مقصد دارند. در نهایت از میان عناصر خارجی بسیار، فقط تعداد کمی مفیدند و در فرهنگ مقصد پذیرفته می‌شوند (اون-زوهر^۳، ۲۰۰۳). با وجود نقش مهم التقاط در ترجمه دیداری شنیداری و تأثیر آن در فرهنگ مقصد، به‌نظر می‌رسد پژوهش‌ها و مطالعات نسبتاً کمی در این حوزه انجام شده است (مانند ملانظر و خلیلی، ۲۰۱۲؛ هونته^۴، ۲۰۱۳؛ ملانظر و نعمتی، ۲۰۱۷؛ مینوتلا^۵، ۲۰۱۸). این پژوهش می‌کوشد تصویر شفافی از نمودهای غیرکلامی التقاط در فیلم‌های انگلیسی بلند دوبله‌شده به فارسی ارائه و به دو سؤال زیر پاسخ دهد:

۱. کدام نمودهای التقاط در دوبله از نوع شنیداری غیرکلامی^۶ و دیداری غیرکلامی^۷ هستند؟

۲. بسامد کدام‌یک از نمودهای شنیداری غیرکلامی و دیداری غیرکلامی التقاط بیشتر است؟

1. Otherness
2. Leonardi
3. Even-Zohar
4. Huet
5. Minutella
6. audio-nonverbal
7. visual-nonverbal

۲. پیشینه پژوهش

۲.۱. التقاط در ترجمه

پدیده رو به رشد التقاط ممکن است از فرایند ترجمه حاصل شود. در واقع، تماس بین عناصر فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف موجب التقاط می‌شود (شفنر و ادب، ۲۰۰۱). پژوهش‌های بسیاری نشان می‌دهد که پدیده التقاط قابلیت بازسازی و شکل‌دهی به هویت‌ها را دارد (ادب و شفنر ۱۹۹۷، ۲۰۰۱؛ تیموکزکو، ۲۰۰۳؛ سیدیروپولو، ۲۰۰۵؛ سایمون، ۲۰۱۱). تماس و تعامل بین دو یا چند فرهنگ و زبان مختلف موجب التقاط و بالتبع، دگرگونی هویت‌ها در فرهنگ مقصد می‌شود.

چون ترجمه حاصل تعامل بین دو (یا چند) فرهنگ و زبان است، پیدایش عناصر فرهنگی و زبانی خارجی و التقاط در ترجمه اجتناب‌ناپذیر می‌شود. نگاه‌های مثبت و منفی‌ای نسبت به پدیده التقاط وجود دارد. اما به تدریج این مفهوم پیچیده بیشتر با دید مثبت مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است (سایمون، ۲۰۱۱؛ منفردی، ۲۰۱۸). تداخل مطلوب موجب تغییر و دگرگونی می‌شود. چنین تغییراتی ممکن است هویت‌های جدید به وجود آورد و در نهایت موجب رشد و توسعه در فرهنگ مقصد شود (ملانظر، ۲۰۰۱؛ سایمون، ۲۰۱۱). ترجمه خوب عناصر عجیب و غیرعادی را در فرهنگ و زبان بومی به کار می‌برد و در نتیجه موجب توسعه آن‌ها می‌شود (زوبرگا، ۲۰۰۱). تماس بین عناصر فرهنگ‌های متفاوت موجب حرکت و تعامل می‌شود. این حرکت می‌تواند مقدمه رشد و نوآوری باشد.

در مدل ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) براساس نظریه‌های استادان ترجمه پژوه چهار رویکرد در بحث التقاط مطرح شده است. در رویکرد اول، التقاط می‌تواند حاصل فرایند ترجمه باشد. رویکرد دوم به هویت‌های میان‌فرهنگی می‌پردازد. در رویکرد

1. Sidiropoulou

2. Manfredi

سوم تأثیر نامطلوبِ متن مبدأ بر متن مقصد و در رویکرد چهارم التقاط‌زدایی^۱ بررسی می‌شود.

زمانی که متنی پذیرفته می‌شود دیگر ماهیت التقاطی خود را از دست می‌دهد، در نتیجه متون التقاطی ماهیتی گذرا^۲ و تاریخی دارند (شفنر و ادب، ۲۰۰۱). اگر جامعه مقصد متون ترجمه‌شده را به‌عنوان متون معمول و عادی نپذیرد، متون ترجمه‌شده ممکن است ماهیت التقاطی خود را حفظ کنند (نیوبرت، ۲۰۰۱).

۲.۲. التقاط در ترجمه دیداری شنیداری

چهار نوع نشانه متفاوت شنیداری کلامی^۳، شنیداری غیرکلامی، دیداری کلامی^۴ و دیداری غیرکلامی در متون دیداری شنیداری وجود دارد (دل‌باباستیتا^۵، ۱۹۸۹؛ زابالبیسکوا^۶، ۲۰۰۸). هر کدام از این نشانه‌ها یا سطح‌های دوبله ممکن است موجب ظهور نمودهای التقاط شود. دیازسینتاس^۷ (۲۰۱۲) می‌گوید ترجمه دیداری شنیداری نقش مهمی در تولید مفاهیم فرهنگی مانند «دیگری» دارد. نمودهای «دیگری» در فرایند صداگذاری مجدد^۸ معمولاً عادی‌سازی می‌شوند تا از هویت خارجی اثری نماند.

انواع مختلفی از التقاط بررسی شده‌اند. برای مثال، رین^۹ (۲۰۱۴) می‌گوید موضوع فهم متن فیلم در تاریخ سینما به سؤالاتی در مورد زیرنویس فیلم اشاره دارد که مربوط به قبل از انجام ترجمه بین‌زبانی و بخشی از التقاط بین کلمات و تصویر فیلم می‌شود. در این پژوهش آمده است که سینمای صامت، التقاطی از کلمه و تصویر بود و ترجمه مقصد محور آن نیز روابط بین تصویر و متن نوشتاری را تعیین می‌کرد؛ در

1. dehybridization
2. transitional
3. audio-verbal
4. visual-verbal
5. Delabastita
6. Zabalbeascoa
7. Díaz-Cintas
8. revoicing
9. Raine

گذشته سینمای هنری به منظور حفظ روایت تصویری، مانع از پیدایش التقاط بین کلمات و تصویر می‌شد، گرچه چرخش فرهنگی، رشد و گسترش جشنواره‌های فیلم و رسانه‌های دیجیتالی موجب ظهور بینندگان با علایق فرهنگی گوناگون شده است که برایشان خصوصیات فرهنگ‌های خارجی جذاب و سرگرم‌کننده است.

در پژوهشی به بررسی التقاط در تولید مشترک گروه‌های زیرنویس آماتور چینی پرداخته می‌شود و فرایند تعامل پیچیده‌ای که این تولید مشترک را به وجود می‌آورد مورد بررسی قرار می‌گیرد (رانگ، ۲۰۱۵).

در پژوهش دیگری، استفاده از زبان ورلان برای زیرنویس انگلیسی محلی (آفریقایی آمریکایی) به فرانسه بررسی شده و گفته شده است در حالی که شباهت‌های بین انگلیسی محلی (آفریقایی آمریکایی) و فرانسه بانلیو (حومه شهری) ممکن است جذاب باشد، بدون مشکل نیست؛ چون همیشه امکان برقراری تداعی‌های نامطلوب بین دو زبان وجود دارد که باعث می‌شود فیلم‌های زیرنویس شده به محصولات التقاطی تبدیل شوند (مول، ۲۰۱۴).

ملانظر و خلیلی (۲۰۱۲) نمونه‌های التقاط در زیرنویس را بررسی کرده‌اند. التقاط در پژوهش آن‌ها مانند پژوهش حاضر حاصل فرایند ترجمه است. آن‌ها از مدل ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) استفاده و بر رویکردهای اول و سوم در بحث التقاط تمرکز کرده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که بیشتر نمونه‌ها فرهنگی‌اند. در این پژوهش، فراوانی انواع گوناگون نمونه‌های التقاط بررسی و در نهایت به چند نمود غیرکلامی در فیلم‌ها، مانند نوع پوشش و سبک معاشرت و زندگی، اشاره شده است.

۲.۳. التقاط در دوبله

در دوبله از سطح‌های مختلف دیداری کلامی، دیداری غیرکلامی، شنیداری کلامی، شنیداری غیرکلامی (دل‌باستیتا، ۱۹۸۹) برای تولید و انتقال نشانه‌ها و معنای مختلف استفاده می‌شود. دوبله به‌عنوان یکی از انواع مرسوم ترجمه‌های دیداری شنیداری

موجب ظهور و انتقال نمودهای التقاط می‌شود. در دوبله نشانه‌های مختلفی برای ظهور نمودهای التقاط وجود دارد. برای مثال، عکس‌ها و آهنگ‌های فیلم‌های دوبله شده ممکن است هویت عجیب و خارجی «دیگری» را نشان دهند. پس ماهیت چندنشانه‌ای دوبله (گتلیب، ۲۰۱۸) باعث افزایش چشمگیر میزان التقاط در این نوع محصول‌ها می‌شود. فضای دوبله پتانسیل زیادی در تولید نمودهای التقاط در سطوح مختلف دارد. در فضای دوبله، هویت‌های فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف وارد تعامل با یکدیگر می‌شوند و معنای جدید سوم^۱ (چاومه^۲، ۲۰۱۸) یا محصول التقاطی را تولید می‌کنند که ممکن است باعث توسعه هویت‌ها شود (بیکر و هاچل^۳، ۲۰۰۱).

پژوهش‌ها در این حوزه نشان می‌دهد که از هر دو فرایند بومی‌سازی و بیگانه‌سازی^۴ در دوبله استفاده شده است (مانند دنتون^۵، ۲۰۰۰؛ آلریچ^۶، ۲۰۰۰؛ هوئه، ۲۰۱۳؛ مینوتلا، ۲۰۱۸). ترجمه در فرایند بومی‌سازی^۷، هویت و عناصر فرهنگی خارجی خودش را تا حدودی از دست می‌دهد (ونوتی^۸، ۲۰۱۳)؛ در نتیجه، در فرایند بیگانه‌سازی یا ایجاد التقاط (دورگه‌سازی)، هویت خارجی افزایش می‌یابد، ولی در فرایند بومی‌سازی از میزان عناصر خارجی و نمودهای التقاط کاسته می‌شود. چاومه (۲۰۱۲) می‌گوید محصول خارجی در دوبله بیشتر بومی‌سازی می‌شود تا در نظر بینندگان واقعی و باورکردنی جلوه کند. عناصر خارجی ممکن است در فرهنگ مقصد مفید یا مخرب باشند. نتایج برخی پژوهش‌ها در ایران نشان می‌دهد در فضای مذهبی حاکم بر ایران، در دوبله از روش تصاحب فرهنگی^۹ به منظور حفظ هویت فرهنگی استفاده می‌شود (خوش‌سلیقه و عامری، ۲۰۱۶). در این روش، محصول

1. a third new meaning
2. Chaume
3. Baker & Hochele
4. foreignization
5. Denton
6. Ulrych
7. domestication
8. Venuti
9. cultural appropriation

ترجمه رنگوبوی ترجمه و خارجی بودن خودش را تا حدودی از دست می‌دهد، در نتیجه، از میزان التقاط آن کاسته می‌شود.

به نظر می‌رسد مدل مناسبی برای تشخیص انواع گوناگون نمودهای التقاط در سطح‌های مختلف دوبله معرفی نشده است. هوئه (۲۰۱۳) نمودهای التقاط در دوبله را در هر دو سطح کلامی و غیرکلامی بررسی می‌کند. یافته‌های هوئه (۲۰۱۳) گویای این مطلب است که دوبله در فضای بینابینی مد نظر بابا (۱۹۹۴) رخ می‌دهد. او می‌گوید گرچه ممکن است از دوبله در جهت بومی‌سازی عناصر خارجی استفاده شود، نتایج او فضای التقاطی دوبله و وجود تعامل بین فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف را نشان می‌دهد. علی‌رغم اینکه ایران کشور دوبله‌محور است (نفیسی، ۲۰۱۱؛ عامری، ۲۰۱۸) تحقیق اندکی در مورد التقاط در دوبله انجام شده است. ملانظر و نعمتی (۲۰۱۷) راهکارهای به‌کاررفته در ترجمه نمودهای «دیگری» را در انیمیشن‌های آمریکایی بررسی کرده‌اند. این پژوهش براساس رویکرد دوم التقاط است و نتایج آن نشان داد که از میزان نمودهای فرهنگ «دیگری» کاسته شده است. در پژوهشی دیگر، مینوتلا (۲۰۱۸) به بررسی نمودهای التقاط در فیلم‌های دوبله می‌پردازد و نتایج آن مانند پژوهش بلدو^۱ (۲۰۰۹) نشان می‌دهد که بسیاری از نمودهای التقاط و دیگری که در پیکره اصلی وجود دارند در نسخه دوبله حذف شده‌اند.

تصاویر در دوبله نقش مهمی در نشان دادن هویت و عناصر خارجی دارند (دنتون، ۲۰۰۰؛ هوئه، ۲۰۱۳). باقی‌مانده^۲ (ونوتی، ۲۰۱۳) در سطح دیداری دوبله موجب التقاط در محصول دوبله و ایجاد فضای التقاطی دوبله می‌شود (هوئه، ۲۰۱۳). به بیان دیگر، عناصر خارجی موجود در تصاویر باعث تماس و تعامل بین فرهنگ‌های مختلف در فضای چندنشان‌های دوبله و التقاطی شدن محصول می‌شوند. پژوهش حاضر به بررسی نمودهای دیداری غیرکلامی و شنیداری غیرکلامی التقاط در فیلم‌های دوبله شده می‌پردازد.

---

1. Baldo
2. remainder

۳. طرح تحقیق

ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) براساس نظریه‌ها و یافته‌های سایر ترجمه پژوهان چهار رویکرد را در بحث التقاط توضیح می‌دهند. پژوهش حاضر بر رویکرد اول متمرکز است. رویکرد اول براساس تعریف شفندر و ادب (۲۰۰۱) از متون التقاطی است. در تعریف آن‌ها، متون التقاطی ممکن است حاصل فرایند ترجمه باشند؛ در این متون، نمودهای التقاط در فرهنگ مقصد عجیب و غیرعادی به نظر می‌آیند. چنین نمودهایی حاصل ناتوانی مترجم نیستند بلکه از تصمیم آگاهانه مترجم حاصل می‌شوند (شفندر و ادب، ۲۰۰۱). به بیان دیگر، رویکرد اول یا رویکرد توصیفی، کیفیت التقاطی را در ارتباط میان فرهنگی بررسی می‌کند.

رویکرد دوم یا رویکرد فرهنگی اجتماعی، التقاط را در ارتباط با هویت‌های میان فرهنگی بررسی می‌کند. نمودهای التقاط در این رویکرد فقط در متون مبدأ قابل رویت است. چنین نمودهایی از طریق ترجمه به فرهنگ مقصد منتقل می‌شوند. در رویکرد سوم، تأثیر نامطلوب متن مبدأ بر متن مقصد در فرایند ترجمه موجب التقاط می‌شود. در این رویکرد عناصر التقاط ناشی از دانش کم مترجم است و تداخل و عناصر نامطلوب موجب التقاط می‌شوند. التقاط‌زدایی^۱ نیز در رویکرد چهارم بررسی شده است (پرهام، ۱۳۹۰). برخی از پژوهشگران بر این باورند که فرایند ترجمه موجب التقاط‌زدایی می‌شود (پیم، ۲۰۰۱؛ اسنل هورنبای، ۲۰۰۱). اسنل هورنبای با ذکر مثالی می‌گوید در ترجمه از میزان التقاط زبانی متن مبدأ کاسته می‌شود. پیم معتقد است ترجمه مرزی بین دو فرهنگ و زبان ایجاد می‌کند و موجب التقاط‌زدایی و یکدستی متن ترجمه در فرهنگ مقصد می‌شود.

مدل ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) براساس پیکره ترجمه مکتوب است. آن‌ها عناصر فرهنگی گوناگونی را براساس مدل فرهنگی هافستد^۲، نظریه آیسبرگ (کوه یخی)^۳

1. dehybridization
2. Hofstede's Onion
3. Hofstede's Onion

(کاتان^۱، ۲۰۱۴) و عناصر فرهنگی تریوینی^۲ (۲۰۰۲) ارائه کرده‌اند که عبارت‌اند از نشانه‌ها^۳، حرکات دست و صورت^۴، عکس‌ها^۵، اشیاء^۶، موسیقی^۷، هنر و ادبیات^۸، خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها^۹، نوع پوشش و زیورآلات^{۱۰}، معماری‌ها^{۱۱}، نام‌ها و تاریخ^{۱۲}، قهرمان^{۱۳}، مناسک^{۱۴}، عرف‌ها و سنت‌ها^{۱۵}، احساسات و اعتقادات^{۱۶}، عناصر مذهبی^{۱۷}، اسطوره‌ها و افسانه‌ها^{۱۸}، عناصر محیطی و جغرافیایی^{۱۹}، روش‌ها و سبک‌ها^{۲۰}. کاتان (۲۰۱۴) عناصر فرهنگی مختلف در محیط اطراف را معرفی می‌کند و می‌گوید سبک پوشش معمولاً اولین نشانه هویت است. هر فرهنگی در مورد هویت افراد که از طریق نوع پوشش نمایان می‌شود باورهای قوی‌ای دارد. برای بسیاری، پوشش شما، هویت شماست. نوع پوشش، زبان و حرکات بدن و... ممکن است از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت باشد. براساس تعریف شفنز و ادب (۲۰۰۱)، عجیب و غریب بودن معیار شناخت عناصر التقاط و علت عجیب و غریب بودن هم مربوط به تفاوت فرهنگ‌ها و زبان‌ها است.

در پژوهش حاضر، رویکرد اول مدل ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) انتخاب و به‌منظور بررسی نمودهای التقاط در دو سطح دیداری غیرکلامی و شنیداری غیرکلامی براساس

1. Katan
2. Thriveni
3. semiotic signs
4. gestures
5. pictures
6. objects
7. music
8. art and literature
9. food and drink
10. dress code and ornaments
11. architecture
12. names and dates
13. heroes
14. rituals (including communication strategies)
15. customs and traditions
16. beliefs and feelings
17. religious elements
18. myths and legends
19. geographical and environmental elements
20. ways and styles

مدل دل‌باستیتا (۱۹۸۹) سازگار شد. مدل ملانظر و پرهام براساس بررسی التقاط در ترجمه مکتوب توسعه پیدا کرده است. چون متون دیداری شنیداری از نشانه‌های مختلفی تشکیل شده‌اند که به‌طور همزمان در تولید معنا نقش دارند (چاومه، ۲۰۰۴)، مدل آن‌ها براساس تقسیم‌بندی مدل دل‌باستیتا (۱۹۸۹) سازگار شد تا سطح‌های شنیداری غیرکلامی و دیداری غیرکلامی را پوشش دهد. مدل دل‌باستیتا شامل موارد زیر می‌شود:

۱. دیداری کلامی؛ ۲. دیداری غیرکلامی؛ ۳. شنیداری کلامی؛ ۴. شنیداری غیرکلامی.

سطح شنیداری کلامی شامل نشانه‌های زبانی می‌شود که قابل شنیدن هستند و سایر آهنگ‌ها و صداها در سطح شنیداری غیرکلامی قرار می‌گیرند. در سطح دیداری کلامی، تصاویر با نوشته‌ها و نشانه‌های زبانی وجود دارد و سایر تصاویر که نشانه‌های زبانی ندارند در دسته آخر یعنی دسته دیداری غیرکلامی قرار می‌گیرند. با مدل سازگار شده نمودهای فرهنگی و زبانی التقاط در چهار لایه شنیداری کلامی، شنیداری غیرکلامی، دیداری کلامی، و دیداری غیرکلامی قابل تشخیص است. در این پژوهش فقط جنبه غیرکلامی مدنظر است.

۳.۱. پیکره و روش پژوهش

پیکره این پژوهش از هشت فیلم بلند انگلیسی و نسخه‌های دوبله‌شده آن‌ها تشکیل شده است. به دلیل گذرا بودن ماهیت التقاطی (ترکونن-کاندیت^۱، ۲۰۰۱)، فیلم‌های انگلیسی محصول هفت سال اخیر انتخاب شده‌اند. نسخه‌های دوبله توسط صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران به زبان فارسی دوبله شده‌اند. لیست فیلم‌ها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱. ویژگی‌های هشت فیلم بلند انگلیسی و نسخه دوبره آن‌ها

عنوان انگلیسی	زمان پخش نسخه اصلی	عنوان فارسی	زمان پخش نسخه دوبره	سال تولید نسخه اصلی
Arrival	۱۱۸ دقیقه	ورود	۱۰۵ دقیقه	۲۰۱۶
Django Unchained	۱۶۵ دقیقه	جانگوی آزاد شده	۱۲۷ دقیقه	۲۰۱۲
Interstellar	۱۶۹ دقیقه	میان‌ستاره‌ای	۱۵۵ دقیقه	۲۰۱۴
Night at the Museum: Secret of the Tomb	۹۷ دقیقه	شب در موزه: راز مقبره	۸۰ دقیقه	۲۰۱۴
The Adventurer: The Curse of the Midas Box	۱۰۰ دقیقه	صندوقچه میداس	۸۵ دقیقه	۲۰۱۴
The Big Short	۱۳۰ دقیقه	رکود بزرگ	۱۰۷ دقیقه	۲۰۱۵
The Grand Budapest Hotel	۱۰۰ دقیقه	هتل بزرگ بوداپست	۷۹ دقیقه	۲۰۱۴
The Intern	۱۲۱ دقیقه	کارآموز	۷۷ دقیقه	۲۰۱۵

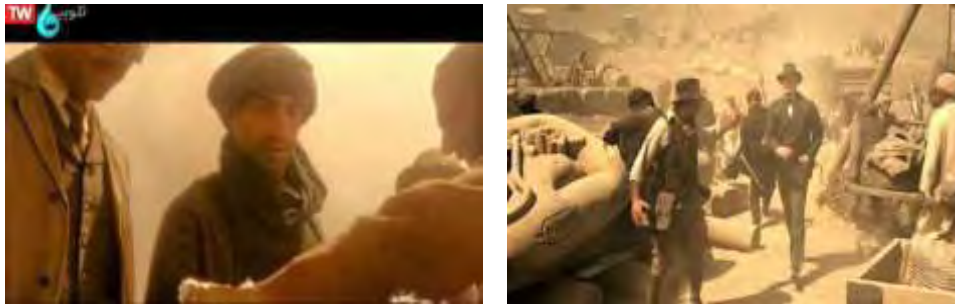
فیلم‌های اصلی و نسخه‌های دوبره‌شده چندین بار به دقت بررسی شدند. ابتدا تمام نسخه‌های دوبره‌شده به فارسی چندین بار بررسی شدند تا نمودهای غیرکلامی التقاط در لایه‌های دیداری و شنیداری شناسایی و استخراج شوند. این نمودها در فرهنگ مقصد عجیب و غیرعادی به نظر می‌آیند (شفر و ادب، ۲۰۰۱). سپس، نمودهای التقاط در نسخه‌های دوبره‌شده با متناظرشان در فیلم‌های اصلی مقایسه و تحلیل شدند و نوع نمودهای التقاط براساس مدل ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) مشخص شد.

۴. یافته‌ها

۴.۱. نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط

انواع گوناگونی از نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط در پیکره پژوهش مشاهده و تحلیل شد. چون متون دیداری شنیداری چندنشانه‌ای هستند، چندین نمود التقاط ممکن است به‌طور همزمان وجود داشته باشد. تحلیل چند نمونه از نمودهای

دیداری غیرکلامی التقاط که از نسخه‌های دوبله‌شده استخراج شدند در این قسمت آمده است.

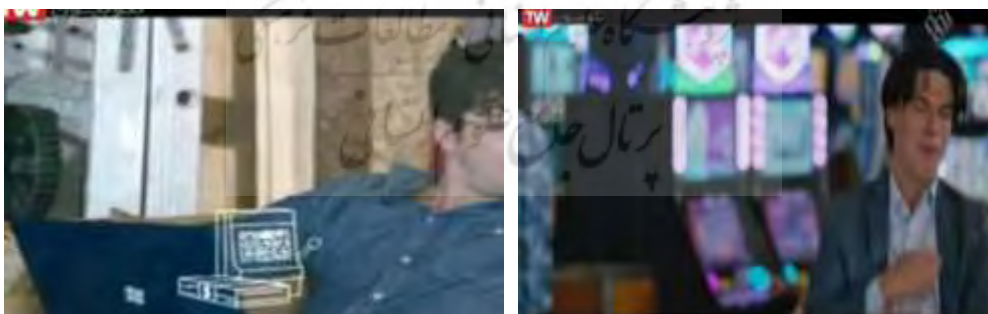
تصویر ۱. نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط از مقوله‌های نوع پوشش و زبان بدن در فیلم شب در موزه: راز مقبره

تصویر ۱ نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط و تقابل عناصر فرهنگی را نشان می‌دهد. در تصویر سمت راست کلاه وسترن، پاپیون، عمامه، و عبا و در تصویر سمت چپ هم کراوات، عمامه، و عبا از نمودهای غیرکلامی التقاط و تقابل فرهنگی به‌شمار می‌آیند. این نمودها در مدل التقاط در مقوله نوع پوشش و زیورآلات طبقه‌بندی شده‌اند. به دلیل تفاوت بین فرهنگ‌ها چنین نمودهایی در فرهنگ مقصد عجیب و غیرعادی به نظر می‌آیند. تفاوت فرهنگ غرب و عرب در نوع پوشش کاملاً نمایان است. مرد عرب عبا و عمامه می‌پوشد، در حالی که مرد آمریکایی پاپیون یا کراوات استفاده می‌کند. این نوع پوشش‌ها در فرهنگ ایران عادی نیست و توجه مردم را به خود جلب می‌کند. در تصویر سمت راست، مرد عرب که با حالت تهاجمی چوب به دست دارد، فرد جلویی با حالت متشخصانه با پاپیون و کتشلوار و کابوی هر کدام زبان بدن متفاوت دارند. این نمودهای غیرکلامی التقاط نیز تقابل فرهنگی را نمایش می‌دهند و در مقوله زبان بدن^۱ طبقه‌بندی شده‌اند. استفاده از چنین نمودهایی در یک تصویر ممکن است فرهنگی را به حاشیه بکشاند یا باعث خوب و برتر جلوه‌دادن

1. body language

فرهنگ «دیگری» شود. در نهایت فیلمسازان ممکن است به دلایل مختلفی از نمودهای التقاط در فیلم‌ها استفاده کنند.

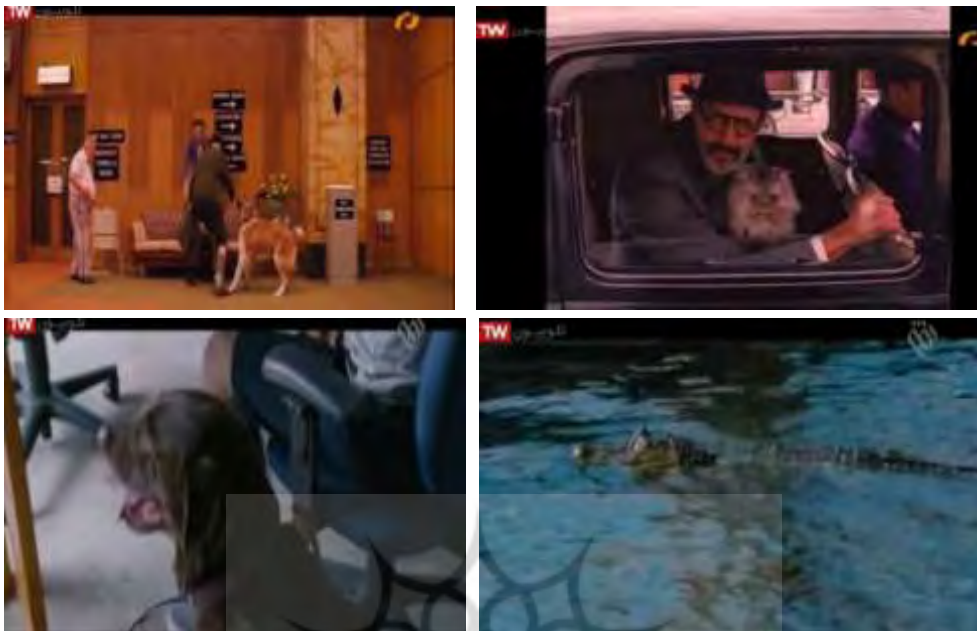
یکی از نمودهای پرتکرار التقاط در سطح دیداری غیرکلامی نوع پوشش خانم‌ها (در مقوله نوع پوشش و زیورآلات) است. خانم‌ها بدون حجاب و بیشتر با نوع پوشش غربی‌اند. این نوع پوشش مغایر با فرهنگ اسلامی ایران است. تهیه‌کنندگان فیلم ممکن است در برخی موارد پوشش خانم‌ها را به فرهنگ ایران نزدیک‌تر کنند؛ مانند فیلم شب در موزه: راز مقبره (۲۰۱۴) که پیراهن خانمی را پوشیده‌تر کرده‌اند. این موارد در نهایت به دلیل نوع پوشش مغایر با فرهنگ اسلامی ایران جزو نمود غیرکلامی التقاط به‌شمار می‌آیند و در مقوله نوع پوشش و زیورآلات طبقه‌بندی شده‌اند. همان‌طور که کاتان (۲۰۱۴) می‌گوید نوع پوشش معمولاً جزو اولین نشانه‌های هویت است، بررسی نسخه‌های دوبله‌شده نشان داد که نوع پوشش و زیورآلات اولین نشانه هویت خارجی در سطح دیداری غیرکلامی است. در فیلم‌ها نه تنها فرهنگ‌های مختلف را با نوع پوشش‌شان نشان می‌دهند، بلکه حتی طبقه‌های اجتماعی متفاوت را هم از طریق نوع پوشش و زیورآلات از یکدیگر متمایز می‌کنند. البته در فیلم‌های متفاوت با ژانر و سبک‌های متفاوت ممکن است انواع دیگری از نمودهای التقاط جزو اولین نشانه‌های هویت خارجی باشند.

تصویر ۲. نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط از فیلم رکود بزرگ

تصویر سمت راست کازینویی را در لاس وگاس نشان می‌دهد. این نمود دیداری غیرکلامی التقاط جزو مقوله مکان‌ها^۱ طبقه‌بندی شده است. کاربری مکانی ممکن است در فرهنگی وجود داشته باشد، اما در فرهنگ دیگری عجیب و ممنوع باشد. در فیلم *جانگوی آزاد شده* (۲۰۱۲)، کافه‌های مختلف و سترن نشان داده شده است که در آن‌ها مشروبات الکلی سرو می‌شود. این موارد نمود غیرکلامی التقاط در سطح دیداری غیرکلامی و مثالی از مقوله مکان هستند. به دلیل تفاوت فرهنگ اسلامی و فرهنگ آمریکایی چنین مکان‌هایی مانند کازینو و کافه‌های غربی در فرهنگ ایران و برای بینندگان ایرانی عجیب‌اند. کاربری چنین مکان‌هایی در ایران ممنوع است، در حالی که کازینوها در فرهنگ غربی و در آمریکا فراوانند و سرو مشروبات الکلی در آنجا عادی و قانونی است.

همچنین دستگاه قمار نیز نمودی از التقاط در سطح دیداری غیرکلامی و جزو مقوله اشیاء است (تصویر ۲). چنین نمودهایی در فرهنگ ایران عجیب و غیرعادی به نظر می‌رسند. یکی دیگر از نمودهای پرتکرار التقاط در سطح دیداری غیرکلامی موارد مربوط به مشروبات الکلی است. البته فراوانی این نمودها همان‌طور که گفته شد به سبک فیلم‌ها بستگی دارد. در بعضی از نسخه‌های دوبله‌شده، مصرف مشروبات الکلی، بطری‌های تزئینی آن‌ها یا دستگاه مخصوص ریختن مشروبات الکلی در کافه در تصویرهای مختلف شناسایی و نمود غیرکلامی التقاط در نظر گرفته شدند. استفاده از دستگاه‌های قمار و مشروبات الکلی در فرهنگ اسلامی ایران ممنوع است در حالی که در فرهنگ غربی رواج دارد و معمول است، در نتیجه چنین نمودهایی برای بینندگان ایرانی غیرعادی و نشان‌دهنده فرهنگ غربی است.

تصویر ۳. نمونه‌های دیداری غیرکلامی التقاط از مقوله حیوانات خانگی

در تصویر ۳، نگهداری از حیوانات در خانه نمود دیداری غیرکلامی التقاط است. نگهداری از تمساح در استخر خانه نیز نمود غیرکلامی التقاط است. در فرهنگ اسلامی ایران، نگهداری حیوانات نجس و وحشی در خانه ممنوع و جزو فرهنگ غربی است؛ لذا عجیب و غریب محسوب می‌شود. چون مقوله‌ای مرتبط به این نمودها در مدل ملانظر و پرهام (۲۰۰۹) وجود نداشت، مقوله حیوانات خانگی^۱ به مدل اضافه شد. در نتیجه نمونه‌های التقاط در تصویر ۳ جزو مقوله حیوانات خانگی‌اند.

1. pets

تصویر ۴. نمود دیداری غیرکلامی التقاط از مقوله سبک زندگی در فیلم رکود بزرگ

تصویر ۴، مایکل بری^۱ در فیلم رکود بزرگ (۲۰۱۵) را نشان می‌دهد. بری در دفترش با شلووارک و پابرهنه کار می‌کند.^۲ این نمود دیداری غیرکلامی التقاط جزو مقوله سبک زندگی^۳ است. همچنین او در مواقع بسیاری با چوب‌های موسیقی جاز، حالت جاز زدن به خود می‌گیرد؛ به‌عنوان نمونه، روی پایش یا در هوا جاز می‌زند. این نمونه هم سبک زندگی خارجی را نشان می‌دهد. جاز زدن در فرهنگ غربی ریشه دارد و در فرهنگ اسلامی ایران معمول نیست. بینندگان ایرانی با دیدن جاز زدن به سبک و فرهنگ غربی متوجه فرهنگ غیرخودی و بیگانه می‌شوند. برخی رفتارها که این شخصیت فیلم هنگام جاز زدن از خودش نشان می‌دهد، مانند فریادهای بلندی که می‌کشد، نیز در فرهنگ اسلامی ایران معمول نیست.

سبک‌های زندگی متفاوتی از فرهنگ‌های مختلف ممکن است در فیلم‌های دوبله‌شده وجود داشته باشند. برای مثال، در فیلم کارآموز (۲۰۱۵) خانمی که صاحب شرکت است در داخل دفترش با دوچرخه رفت‌وآمد می‌کند و داخل دفترش، هنگام

1. Michael Burry

۲. در فرهنگ ایران، پوشیدن شلووارک و پابرهنه بودن در محل کار و محیط‌های رسمی، معمول و طبق هنجارهای مقبول محسوب نمی‌شود.

3. lifestyle

کار دوچرخه سوار می‌شود تا از جایی به جای دیگری برود. این نمونه نیز نمود دیگری از پدیده التقاط در سطح دیداری غیرکلامی از مقوله سبک زندگی است. این سبک زندگی در فرهنگ ایران غیرعادی است و طبق هنجارهای مقبول نیست.

تصویر ۵. تصویر اتاق اعتراف به گناه در کلیسا از فیلم هتل بزرگ بوداپست

تصویر ۵ از فیلم هتل بزرگ بوداپست (۲۰۱۴) است. در این قسمت فیلم، اتاق اعتراف به گناه در کلیسا نشان داده می‌شود. عناصر مذهبی مسیحیان در فرهنگ اسلامی ایران معمول نیست، در نتیجه نمود التقاط به حساب می‌آیند. این نمود دیداری غیرکلامی التقاط جزو عناصر مذهبی طبقه‌بندی شده است. چنین عناصری برای بینندگان در فرهنگ ایران عجیب است. بسیاری از بینندگان ایرانی مسلمان هستند و در فرهنگ اسلامی ایران ممکن است تا به حال حتی اتاق اعتراف به گناه در کلیسا را از نزدیک ندیده باشند، در نتیجه چنین عناصری برای بینندگان ایرانی عادی نیست و نشان‌دهنده فرهنگ «دیگری» است. میزان نموده‌های التقاط از نوع عناصر مذهبی در فیلم‌های مختلف، متفاوت است. در بعضی فیلم‌ها ممکن است اصلاً چنین نمودی پیدا نشود.

تصویر ۶. بازی بیسبال در فیلم میان‌ستاره‌ای

بازی بیسبال ریشه در فرهنگ غربی دارد و در ایران معمول نیست، در نتیجه نمود دیداری غیرکلامی التقاط در نظر گرفته شده و در مقوله ورزش و بازی^۱ (سرگرمی) طبقه‌بندی شده است (تصویر ۶). این بازی برای بینندگان ایرانی عجیب است و تازگی دارد. افراد بسیار زیادی در ایران ممکن است حتی از قوانین و نحوه بازی بیسبال اطلاعی نداشته باشند. اما بیسبال در بسیاری از کشورهای دیگر با فرهنگ متفاوت، معمول است و مسابقات آن را مانند بازی فوتبال در ایران دنبال می‌کنند. همچنین دو پسر بچه از خوشحالی به بالا می‌پرند و سینه‌هایشان را به هم می‌زنند. این نمود دیداری غیرکلامی التقاط در مقوله زبان بدن طبقه‌بندی شده است. در فرهنگ‌های مختلف ممکن است از زبان بدن متفاوتی برای ابراز خوشحالی استفاده کنند. مثلاً در ایران ممکن است کف دست‌هایشان را به هم بزنند. ولی این مورد که در تصویر نشان داده شده است برای بینندگان ایرانی غیرعادی است. در فیلم رکود بزرگ (۲۰۱۵) نیز برای ابراز خوشحالی از همین زبان بدن استفاده شده است. دو مرد

---

1. sports and games

چون از انجام کاری نتیجه خوبی گرفتند سینه‌هایشان را به هم می‌زنند و خوشحالی‌شان را نشان می‌دهند.

انواع مختلفی از ورزش، بازی و سرگرمی از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت‌اند و نمود التقاط به‌شمار می‌روند. همچنین زبان بدن و حرکات دست و صورت در فرهنگ‌های مختلف ممکن است معنای متفاوتی داشته باشند. زبان بدن در بعضی موارد معنای دیگری به آنچه، برای مثال، در سطح شنیداری کلامی گفته می‌شود اضافه می‌کند. در فیلم *شب در موزه: راز مقبره* (۲۰۱۴)، خانم نگهبان در حین صحبت، انگشت اشاره و میانی خود را در هوا خم می‌کند. این حرکت دست معمولاً زمانی به کار می‌رود که فرد می‌خواهد به مخاطب نشان دهد برعکس آنچه می‌گوید حقیقت دارد. در نتیجه این نشانه دیداری غیرکلامی، یک لایه معنایی از فرهنگ «دیگری» را به متن فیلم اضافه می‌کند. این نوع حرکت دست، نمود دیداری غیرکلامی التقاط از نوع زبان بدن در نظر گرفته شد. این حرکت دست خانم نگهبان برای بینندگان ایرانی عجیب و غیرعادی است. بسیاری از بینندگان ایرانی ممکن است از معنای این حرکت فرهنگی اطلاعی نداشته باشند، اما با کمک نشانه‌های دیگر متوجه معنای آن بشوند.

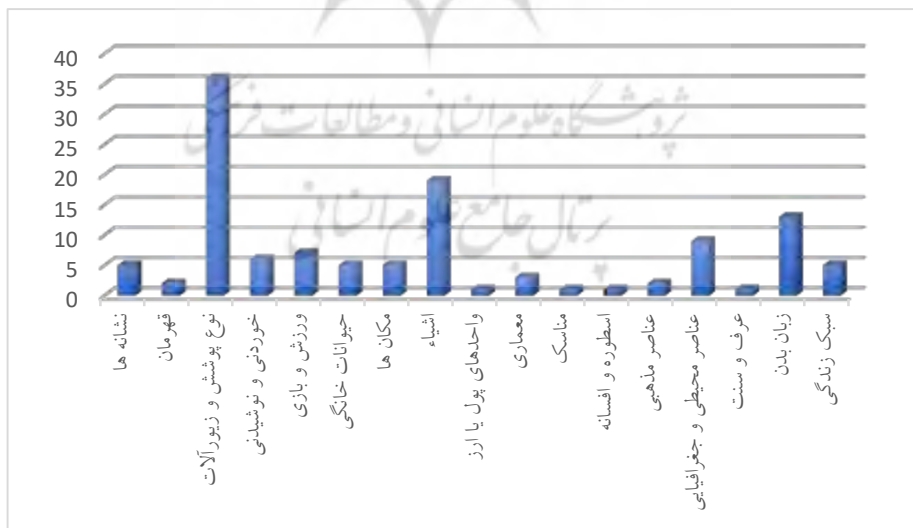
در فرهنگ اسلامی ایران، روی قرآن دست می‌گذارند و قسم می‌خورند، اما در فیلم *رکود بزرگ* (۲۰۱۵)، مردی دستش را برای قسم خوردن بالا می‌برد. چنین نشانه‌ای برای بینندگان ایرانی غیرمعمول و نشان‌دهنده فرهنگ خارجی است. این نمود دیداری غیرکلامی التقاط مثالی از مقوله زبان بدن است.

تصویر ۷. نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط از دو فیلم رکود بزرگ و کارآموز

در تصویر ۷، طرح‌های معماری لانه پرنده در جلوی خانه ویلایی و دفتر اداری شیشه‌ای در ایران رایج نیستند، در نتیجه نمود دیداری غیرکلامی التقاط در مقوله معماری در نظر گرفته شدند. به‌مرور زمان ممکن است استفاده از چنین عناصری هم در فرهنگ مقصد معمول شود.

نمودهای متفاوتی در سطح دیداری غیرکلامی تحلیل شد. این نمودها موجب هویت التقاطی محصول دوبله می‌شوند. نمودار ۱ فراوانی نمودهای التقاط را در سطح دیداری غیرکلامی نشان می‌دهد:

نمودار ۱. فراوانی نمودهای دیداری غیرکلامی التقاط

مقوله نوع پوشش و زیورآلات بیشترین نمود التقاط را در سطح دیداری غیرکلامی داشته است. سپس به ترتیب مقوله‌های اشیا، زبان بدن، عناصر محیطی و جغرافیایی، ورزش و بازی، خوردنی و نوشیدنی، حیوانات خانگی، مکان، نشانه‌ها، سبک زندگی، معماری، قهرمان، عناصر مذهبی، واحدهای پول یا ارز^۱، مناسک (روش‌های برقراری ارتباط)، اسطوره و افسانه، عرف و سنت دارای بیشترین رخداد هستند.

۲.۴. نمودهای شنیداری غیرکلامی التقاط

در طول فیلم‌ها ممکن است آهنگ‌های مختلفی از فرهنگ‌های متفاوت اجرا شوند. این نمودهای التقاط در مقوله صداها و موسیقی^۲ در سطح شنیداری غیرکلامی طبقه‌بندی شده‌اند. نمونه‌هایی از نمود شنیداری غیرکلامی التقاط در جدول ۲ آمده و به مثال‌هایی از موسیقی متن فیلم‌ها توسط آهنگسازان خارجی اشاره شده است.

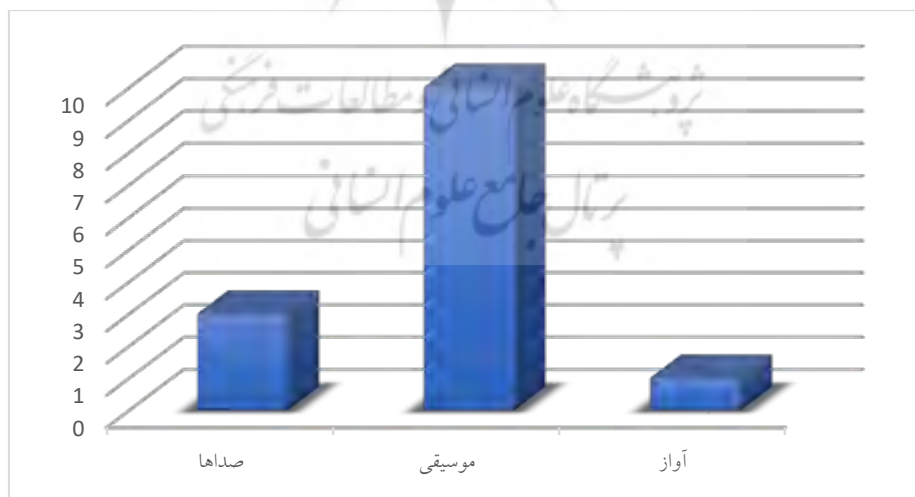
جدول ۲. نمودهای شنیداری غیرکلامی التقاط: موسیقی متن فیلم

نام فیلم	آهنگساز
هتل بزرگ بوداپست	الکساندر دسپلات ^۳
میان ستاره‌ای	هانس زیمر ^۴
ورود	یوهان یوهانسون ^۵
شب در موزه: راز مقبره	آلن سیلوستری ^۶
صندوقچه میداس	فرناندو ولزکز ^۷
رکود بزرگ	نیکولاس بریتل ^۸

1. currency
2. sounds and music
3. Alexandre Desplat
4. Hans Zimmer
5. Jóhann Jóhannsson
6. Alan Silvestri
7. Fernando Velazquez
8. Nicholas Britell

انواع گوناگونی از آهنگ‌های وسترن در فیلم *جانگویی آزاد شده* (۲۰۱۲) نمود دیگری از التقاط در سطح شنیداری غیرکلامی است. در فیلم *کارآموز* (۲۰۱۵) نیز موسیقی‌های خارجی متفاوتی از آهنگسازان مختلف پخش می‌شود. صداهای مختلف نیز ممکن است نمود التقاط باشند. صدای سگی که از داخل خانه شنیده می‌شود و صدای سوت آهنگین وسترن نیز نمود التقاط هستند که در مقوله صداهای و موسیقی طبقه‌بندی شده‌اند. صدای سگ از داخل خانه نشان‌دهنده این است که در خانه از سگ نگهداری می‌کنند. همان‌طور که گفته شد نگهداری از سگ در خانه در فرهنگ ایران معمول نیست. صدای سوت آهنگین وسترن نیز در فرهنگ ایران غیرمعمول و نمودی از التقاط است.

تعداد زیادی از موسیقی‌هایی که در فیلم‌های اصلی اجرا شده از نسخه‌های دوبله‌شده حذف شده‌اند. در فیلم *کارآموز* (۲۰۱۵) موسیقی ریپی اجرا شد که در نسخه دوبله‌شده، آواز آن را به فارسی اجرا کردند. استفاده از آواز فارسی بر موسیقی مبدأ را خوش‌سلیقه و محمدعلیزاده (۱۳۹۸) بررسی کرده‌اند. با وجود این موارد که از میزان نمودها کاست، انواع گوناگونی از نمودهای التقاط از نسخه‌های دوبله‌شده استخراج شدند.

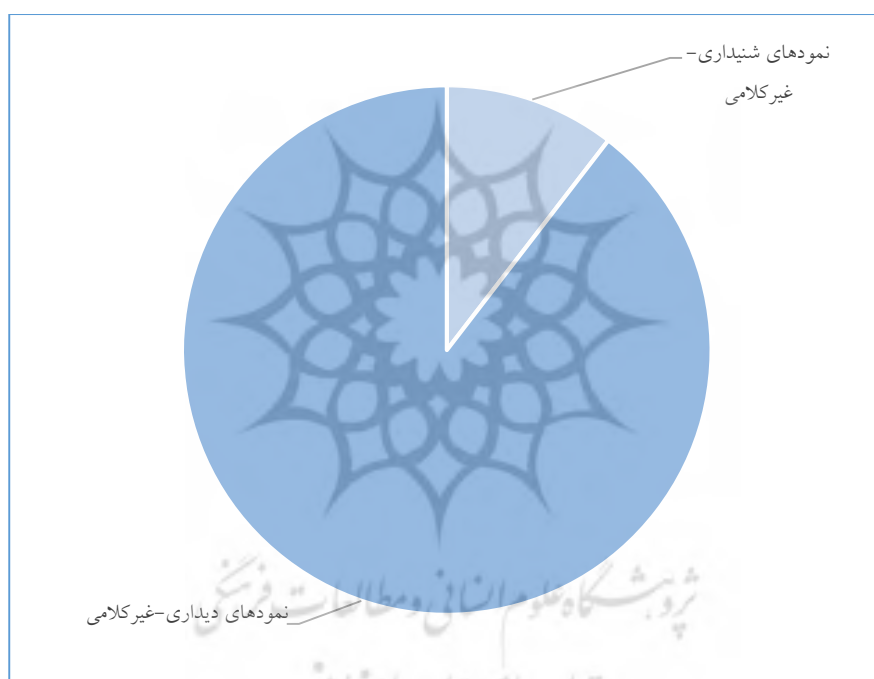

نمودار ۲. فراوانی نمودهای شنیداری غیرکلامی التقاط

نمودار ۲ فراوانی نمودهای شنیداری غیرکلامی را نشان می‌دهد. موسیقی بیشترین رخداد را دارد. آواز دو جنبه کلامی و غیرکلامی دارد که جنبه غیرکلامی آن در این پژوهش مد نظر است.

۳.۴. نمودهای غیرکلامی التقاط

در نمودار ۳ میزان رخداد نمودهای دیداری غیرکلامی و شنیداری غیرکلامی نشان داده شده است.

نمودار ۳. فراوانی نمودهای شنیداری غیرکلامی و دیداری غیرکلامی

همان‌طور که در نمودار ۳ نشان داده شده است، میزان رخداد نمودهای دیداری غیرکلامی حدود ۹۰٪ و نمودهای شنیداری غیرکلامی حدود ۱۰٪ است. رخداد این نمودها در فیلم‌های مختلف، متفاوت است. همچنین میزان رخداد نمودها در این

تصویر ضرورتاً نشان‌دهنده میزان تأثیرگذاری آن‌ها نیست؛ چون، برای مثال، طول مدت اجرای موسیقی متن فیلم ممکن است بسیار طولانی و تأثیرگذار باشد. عناصر خارجی و نمودهای التقاط در دوبله ممکن است ایجاد، منتقل، حذف، بومی‌سازی یا جایگزین شوند. به‌عنوان نمونه در فیلم *جانگوی آزاد شده* (۲۰۱۲)، موسیقی خارجی از نسخه دوبله شده را حذف و به‌جای آن آهنگ وسترن پخش کرده‌اند. هر دو نوع موسیقی نمود التقاط است و فرهنگ و هویت خارجی را وارد محصول دوبله می‌کند. در موارد دیگری نیز سعی کرده‌اند آهنگ خارجی را ترجمه کنند تا از میزان خارجی بودن آن کاسته شود و با فرهنگ ایرانی سازگار شود. کاتان و استرنیرو-سرجیو^۱ (۲۰۱۴) می‌گویند عناصر خارجی یا نمودهای التقاط ممکن است برای بیننده جذاب باشد، اما میزان استفاده از آن باید مناسب باشد تا موجب نارضایتی بیننده نشود. در موارد بسیاری، همان‌طور که در مثال‌ها آمده، عناصر خارجی از فیلم‌های اصلی به نسخه‌های دوبله شده منتقل شده‌اند.

در بررسی نسخه‌های دوبله شده، هیچ نمود التقاطی در سطح دیداری غیرکلامی مشاهده نشد که در نسخه دوبله شده باشد و در فیلم اصلی نباشد. اما، همان‌طور که توضیح داده شد، نمود التقاطی در سطح شنیداری غیرکلامی از نوع موسیقی در فیلم *جانگوی آزاد شده* (۲۰۱۲) ایجاد شده است. البته این موسیقی خارجی جایگزین موسیقی خارجی فیلم اصلی شده تا احتمالاً از میزان التقاط آن کاسته شود.

جدول ۳ حالت‌های مختلفی را نشان می‌دهد که نمود التقاط یا غیرالتقاط^۲ در محصول مبدأ از طریق روش‌های مختلف ترجمه به نمود التقاط یا غیرالتقاطی در محصول مقصد تبدیل می‌شود. در مواردی التقاط‌زدایی صورت می‌گیرد و از میزان التقاط محصول مقصد کاسته می‌شود.

1. Straniero-Sergio

2. non-hybrid

جدول ۳. حالت‌های مختلف ایجاد التقاط (دورگه‌سازی) و التقاط‌زدایی

شماره	مثال‌های نمودهای التقاط در محصول مبدأ	مثال‌های نمودهای غیرالتقاطی در محصول مبدأ	روش‌های ترجمه	مثال‌های نمودهای التقاط در محصول مقصد	مثال‌های نمودهای غیرالتقاطی یا التقاط‌زدایی در محصول مقصد
۱			انتقال ۱		
۲	لباس هندی و عربی، سوشی		انتقال ۱		
۳		موسیقی	جایگزینی با عنصر خارجی		
۴		لباس وسترن خانم‌ها، موسیقی	بومی‌سازی (نا حدودی)		
۵		روابط نامشروع بین شخصیت‌ها	بومی‌سازی		
۶	حمام عربی		انتقال ۲		
۷		موسیقی، کازینو	حذف		

روش‌های ترجمه در حالت‌های مختلف پیوستار زیر را تشکیل می‌دهند:

- انتقال ۱ --- جایگزینی با عنصر خارجی --- بومی‌سازی تا حدودی ---
 بومی‌سازی --- انتقال ۲ --- حذف
 ۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، علی‌رغم اینکه تصاویر و موسیقی‌های مختلف فیلم‌های اصلی از نسخه‌های دوبله‌شده حذف شده بودند و نیز علی‌رغم نتایج پژوهش خوش‌سلیقه و عامری (۲۰۱۶) که در فضای مذهبی حاکم بر ایران، در دوبله از روش تصاحب فرهنگی به‌منظور حفظ هویت فرهنگی استفاده می‌شود، نمودهای دیداری غیرکلامی و

۱. انتقالی که موجب تبدیل عنصر التقاطی یا غیرالتقاطی موجود در مبدأ به عنصر التقاطی در مقصد می‌شود.

۲. انتقالی که موجب تبدیل عنصر التقاطی موجود در مبدأ به عنصر غیرالتقاطی در مقصد می‌شود.

شنیداری غیرکلامی بسیاری از پیکره استخراج شدند. مقوله‌های جدید حیوانات خانگی، مکان‌ها، ورزش و بازی (سرگرمی) به مدل اضافه شدند. در بعضی موارد هم مقوله‌های قبلی بسط یافتند تا نمودهای مرتبط جدید را پوشش دهند؛ این مقوله‌ها عبارت‌اند از زبان بدن، صداها و موسیقی.

همان‌طور که در نمودار ۱ نشان داده شده است، نمود نوع پوشش و زیورآلات دارای بیشترین رخداد در سطح دیداری غیرکلامی است. سپس نمودهای اشیاء و زبان بدن دارای رخداد فراوانی در این سطح هستند. نوع پوشش به‌عنوان اولین نشانه هویت و فرهنگ خارجی محسوب می‌شود. در نهایت با توجه به تحلیل‌ها، مقوله‌هایی مانند نوع پوشش و زیورآلات و زبان بدن به‌نظر می‌رسد در سطح دیداری غیرکلامی حرف‌های بسیاری برای گفتن دارند.

در سطح شنیداری غیرکلامی، موسیقی‌ها، آواز و صداهاى مختلف از نمودهای فرهنگی التقاط بودند. همان‌طور که در نمودار ۳ نشان داده شده، گرچه فراوانی رخداد این نمودها کمتر از میزان رخداد نمودهای دیداری غیرکلامی است، به‌نظر می‌رسد میزان تأثیرگذاری نمودهای شنیداری غیرکلامی به‌دلیل طول مدت اجرای آهنگ‌های خارجی چشمگیر است. در نتیجه رخداد کم این نمودها ضرورتاً نشان‌دهنده میزان تأثیر آن‌ها بر مخاطب یا بیننده نیست. هر دو سطح دیداری غیرکلامی و شنیداری غیرکلامی نقش مهمی در افزایش میزان التقاط در دوبله دارند.

تمام نمودهای استخراج شده در این پژوهش از نشانه‌های هویت خارجی‌اند و موجب التقاطی شدن محصول دوبله می‌شوند. عناصر خارجی موجود در فیلم‌های دوبله‌شده شاید برای بینندگان عجیب یا حتی جذاب باشد. نمودهای التقاط یا عناصر خارجی در فیلم‌های دوبله‌شده ممکن است به‌منظور ایجاد جذابیت به‌کار بروند تا توجه بینندگان را جلب کنند (کاتان و استرنیرو-سرجیو، ۲۰۱۴). در مواردی نیز امکان دارد بینندگان از چنین سبک‌هایی الگوبرداری کنند.

مدل سازگار شده در این پژوهش برای تشخیص نمودهای غیرکلامی التقاط در فیلم‌ها و انیمیشن‌های دوبله‌شده مناسب بود. این مدل می‌تواند پایه تحقیقات بیشتر

در این حوزه باشد. چون فراوانی رخداد نموده‌ها ممکن است از فیلمی به فیلم دیگر تغییر کند، تکرار پژوهش با فیلم‌های متفاوت ممکن است نتایج متفاوتی داشته باشد و مدل سازگار شده را از جنبه‌های مختلف توسعه دهد. برای مثال، شاید نموده‌های متفاوت دیگری شناخته و مقوله‌های جدیدی به مدل اضافه شود. چون التقاط نقش مهمی در شکل‌گیری هویت‌ها دارد، نحوه و میزان استفاده از آن بسیار حائز اهمیت است. شناسایی نموده‌های مختلف التقاط، برای مثال، به مترجمان و پژوهشگران کمک می‌کند تا آگاهانه‌تر و نظام‌مندتر از چنین نموده‌هایی در ترجمه استفاده کنند و موجب رشد و توسعه در فرهنگ مقصد بشوند.

در این پژوهش عواملی چون طول مدت^۱ و تکرار^۲ نموده‌های التقاط در نظر گرفته نشده‌اند. تحقیق در مورد این عوامل ممکن است در زمینه، به‌عنوان نمونه، خصوصیات مربوط به میزان التقاط^۳ در ترجمه مفید باشد. در این پژوهش، رویکرد اول در بحث التقاط انتخاب و در فیلم‌های دوبله‌شده بررسی شد. تحقیق در مورد سایر رویکردهای بحث التقاط (رویکرد دوم، سوم، و چهارم) در دوبله یا سایر انواع ترجمه‌های دیداری-شنیداری ممکن است نتایج بسیار مفیدی در بر داشته باشد و موجب آشکار شدن زوایای پنهان و رشد و ترقی در این حوزه شود. همچنین بررسی التقاط در ترجمه متون متفاوتی از قبیل وبسایت‌ها و بازی‌های ویدئویی نیز ممکن است نتایج مفیدی داشته باشد.

کتابنامه

- پرهام، ف. (۱۳۹۰). دایاسپورای حقیقی و دایاسپورای مجازی متون دورگه در تألیف و ترجمه. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۴(۱)، ۱۱۷-۱۳۶.
- خوش‌سلیقه، م. و محمدعلیزاده، ب. (۱۳۹۸). روش‌های ترجمه آواختنی آهنگ‌ها در دوبله فارسی پویانمایی لوراکس. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۵۲(۱)، ۲۷-۵۱.

1. duration of a foreign element
2. repeated occurrences and uses of a manifestation of hybridity
3. degree of hybridity

- Ameri, S. (2018). A review of Zhirafar, Ahmad (2014). A comprehensive history of dubbing into Persian in Iran. *Sendebār*, 29, 355–359.
- Baker, M., & Hochel, B. (2001). Dubbing. In M. Baker (Ed.), *Routledge encyclopedia of translation studies* (pp. 74–76). London, England: Routledge.
- Baldo, M. (2009). Dubbing multilingual films: La terra del ritorno and the Italian-Canadian immigrant experience. in *TRAlinea, Special Issue: The Translation of Dialects in Multimedia*. Retrieved from http://www.intralinea.org/specials/article/Dubbing_multilingual_films%5Cr
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London, England: Routledge.
- Chaume, F. (2004). Film studies and translation studies: Two disciplines at stake in audiovisual translation. *Meta: Translators' Journal*, 49(1), 12–24.
- Chaume, F. (2012). *Audiovisual translation: Dubbing*. Manchester, England: St. Jerome.
- Chaume, F. (2018). Is audiovisual translation putting the concept of translation up against the ropes? *The Journal of Specialised Translation*, 30, 84–104.
- Delabastita, D. (1989). Translation and mass-communication: Film and T.V. translation as evidence of cultural dynamics. *Babel: International Journal of Translation*, 35(4), 193–218.
- Denton, J. (2000). The domestication of otherness: Film translation and audience intercultural awareness assessment. In C. Taylor (Ed.), *Tradurre il cinema* (pp. 145–155). Trieste, Italy: University of Trieste.
- Díaz-Cintas, J. (2012). Clearing the smoke to see the screen: Ideological manipulation in audiovisual translation. *Meta: Translators' Journal*, 57(2), 279–293.
- Even-Zohar, I. (2003). Culture repertoire and transfer. In S. Petrilli (Ed.), *Translation, translation* (pp. 425–432). Amsterdam, Netherlands: Rodopi.
- Gottlieb, H. (2005). Multidimensional translation: Semantics turned semiotics. In H. Gerzymisch-Arbogast (Ed.), *MuTra— Challenges of Multidimensional Translation* (pp. 33–61). Advanced Translation Research Center (ATRC), Saarland University, Germany.
- Gottlieb, H. (2018). Semiotics and translation. In K. Malmkjær (Ed.), *The Routledge handbook of translation studies and linguistics* (pp. 45–63). London, England: Routledge.
- Huet, J. (2013). *Dubbing the Flintstones and the Simpsons in French. A comparative perspective between France and Québec*, (Unpublished doctoral dissertation). University of Alberta, Alberta, Canada.
- Katan, D. (2014). *Translating cultures: An introduction for translators, interpreters and mediators*. London, England: Routledge.
- Katan, D., & Straniero-Sergio, F. (2014). Submerged ideologies in media interpreting. In M. C. Pérez (Ed.), *Apropos of ideology* (pp. 131–144). London, England: Routledge.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2016). Ideological considerations in official dubbing in Iran. *Altre Modernità*, 8(15), 232–250.

- Leonardi, V. (2008). Increasing or decreasing the sense of “Otherness”: The role of audiovisual translation in the process of social integration. In C. Taylor (Ed.), *Ecolingua. The role of e-corpora in translation and language learning* (pp. 158–172). Trieste, Italy: EUT.
- Manfredi, M. (2018). How to be Indian in Canada, how to be Indie in Italy: Dubbing a TV sitcom for teenagers. In J. D. Cintas & K. Nikolić (Eds.), *Fast-forwarding with audiovisual translation* (pp. 31–46). Bristol, England: Multilingual Matters.
- Mevel, P.-A. (2014). On the use of verlan to subtitle African American Vernacular English into French: Transnational hybridity. *inTRAlinea Special Issue: Across Screens Across Boundaries*. Retrieved October 5, 2019, from [http:// www.intralinea.org/specials/article/2076](http://www.intralinea.org/specials/article/2076).
- Minutella, V. (2018). Globalising Bollywood: My name is Khan from India to Italy through Hollywood. In J. D. Cintas & K. Nikolić (Eds.), *Fast-forwarding with audiovisual translation* (pp. 17–30). Bristol, England: Multilingual Matters.
- Mollanazar, H. (2001). *Naturalness in the translation of novels from English to Persian*, (Unpublished doctoral dissertation). University of Warwick, England.
- Mollanazar, H., & Khalili, M. (2012). Linguistic and cultural hybridity in subtitling. *Translation Studies*, 9(36), 45–62.
- Mollanazar, H., & Nemati, H. (2017). Translating the Other in American animations. *Translation Studies*, 15(59), 57–74.
- Mollanazar, H., & Parham, F. (2009). Trends in and manifestations of hybridity. *Translation Studies*, 7(27), 29–48.
- Naficy, H. (2011). *A social history of Iranian cinema: The industrializing years 1941–1978* (Vol. 2). London, England: Duke University Press.
- Neubert, A. (2001). Some implications of regarding translations as hybrid texts. *Across Languages and Cultures*, 2(2), 181–193.
- Pym, A. (2001). Against praise of hybridity. *Across Languages and Cultures*, 2(2), 195–206.
- Raine, M. (2014). From hybridity to dispersion: Film subtitling as an adaptive practice. In D. Abend-David (Ed.), *Media and translation: An interdisciplinary approach* (pp. 151–172). London, England: Bloomsbury.
- Rong, Z. (2015). *Hybridity within peer production: The power negotiation of Chinese fansub groups*, (Unpublished doctoral dissertation). London School of Economics and Political Science, England.
- Schäffner, C., & Adab, B. (1997). Translation as intercultural communication-Contact as conflict. In M. Snell-Hornby, Z. Jettmarová, & K. Kaindl (Eds.), *Translation as intercultural communication* (pp. 325–338). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Schäffner, C., & Adab, B. (2001). The idea of the hybrid text in translation: Contact as conflict. *Across Languages and Cultures*, 2(2), 167–180.
- Sidiropoulou, M. (2005). Introduction: Transforming national cultures through translation. In M. Sidiropoulou (Ed.), *Identity and difference: Translation shaping culture* (pp. 9–25). Bern: Peter Lang.

- Simon, S. (2011). Hybridity and translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (Vol. 2, pp. 49–53). Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Snell-Hornby, M. (2001). The space “in between”: What is a hybrid text? *Across Languages and Cultures*, 2(2), 207–216. <http://doi.org/10.1556/Acr.2.2001.2.4>
- Thrivani, C. (2002). Cultural elements in translation: The Indian perspective. *Translation Journal*. Retrieved October 5, 2019, from [https:// translationjournal.net/journal/19culture.htm](https://translationjournal.net/journal/19culture.htm)
- Tirkkonen-Condit, S. (2001). EU project proposals as hybrid texts: Observations from a Finnish research project. *Across Languages and Cultures*, 2(2), 261–264.
- Tymoczko, M. (2003). Translation, ideology, and creativity. *Linguistica Antverpiensia*, 2, 27–45.
- Ulrych, M. (2000). Domestication and foreignisation in film translation. In C. Taylor (Ed.), *Tradurre il cinema* (pp. 127–144). Trieste. Retrieved from [https:// www.openstarts.units.it/bitstream/10077/9228/1/Ulrych.pdf](https://www.openstarts.units.it/bitstream/10077/9228/1/Ulrych.pdf)
- Venuti, L. (2013). *Translation changes everything: Theory and practice*. London, England: Routledge.
- Wolf, M. (2008). Interference from the Third Space? The construction of cultural identity through translation. In M. Muñoz-Calvo, C. Buesa-Gómez, & M. Á. Ruiz-Moneva (Eds.), *New trends in translation and cultural identity* (pp. 11–20). Newcastle, England, Cambridge Scholars.
- Zabalbeascoa, P. (2008). The nature of the audiovisual text and its parameters. In J. D. Cintas (Ed.), *The didactics of audiovisual translation* (pp. 21–37). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Zauberga, I. (2001). Discourse interference in translation. *Across Languages and Cultures*, 2(2), 265–276.

فهرست فیلم‌ها

- Anderson, W., Rudin, S., Rales, S. & Dawson, J. (Producers), & Anderson, W. (Director). (2014). *The grand Budapest hotel* [Motion picture]. US: American Empirical Pictures.
- Bevan, P., Cormenzana, I., Estape, I. & Richards, K. (Producers), & Newman, J. (Director). (2014). *The adventurer: The curse of the Midas Box* [Motion picture]. US: Entertainment Motion Pictures.
- Gardner, D., Kleiner, J., Milchan, A. & Pitt, B. (Producers), & McKay, A. (Director). (2015). *The big short* [Motion picture]. US: Regency Enterprises.
- Levy, S., Columbus, C. & Radcliffe, M. (Producers), & Levy, S. (Director). (2014). *Night at the museum: Secret of the tomb* [Motion picture]. US: 21 Laps Entertainment.
- Levy, S., Levine, D., Ryder, A. & Linde, D. (Producers), & Villeneuve, D. (Director). (2016). *Arrival* [Motion picture]. US: Film Nation Entertainment.
- Meyers, N. & Farwell, S. (Producer), & Meyers, N. (Director). (2015). *The intern* [Motion picture]. US: RatPac Entertainment.

- Sher, S., Hudlin, R. & Savone, P. (Producers), & Tarantino, Q. (Director). (2012). *Django unchained* [Motion picture]. US: Columbia Pictures.
- Thomas, E., Nolan, C. & Obst, L. (Producers), & Nolan, C. (Director). (2014). *Interstellar* [motion picture]. UK: Syncopy Films Inc.

درباره نویسندگان

حسین ملانظر دانشیار گروه مترجمی زبان انگلیسی در دانشگاه علامه طباطبائی است. برخی از علایق پژوهشی ایشان ترجمه چندرسانه‌ای، مسائل فرهنگی و اجتماعی در ترجمه و کاربرد رایانه در ترجمه است.

ارغوان عمرانی پور کارشناسی ارشد مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه علامه طباطبائی است. برخی از علایق پژوهشی ایشان ترجمه چندرسانه‌ای، مسائل فرهنگی اجتماعی در ترجمه، ترجمه شفاهی و کاربرد رایانه در ترجمه است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی